

ЗМІСТ

Перелік умовних позначень	5
Вступ.....	6
Тема 1. Роль ООН та ІМО в кодифікації та прогресивному розвитку міжнародного морського права.....	6
Тема 2. Функції прибережної держави. Пошук і рятування на морі	36
Тема 3. Функції держави прапору. Технічний нагляд за суднами	65
Тема 4. Функції держави порту. Контроль суден державою порту	81
Тема 5. Забезпечення безпеки мореплавства згідно з Міжнародною конвенцією з охорони людського життя на морі 1974 року.....	123
Тема 6. Забезпечення безпеки мореплавства згідно з Міжнародною конвенцією з охорони людського життя на морі 1974 року.....	171
Тема 7. Міжнародна конвенція про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 р. з Манільськими поправками 2010 р.....	214
Тема 8. Міжнародні стандарти у сфері праці моряків.....	258
Тема 9. Страхування відповідальності судовласників. Міжнародно-правовий захист праці моряків в рамках міжнародних неурядових організацій.....	295
Питання до самоконтролю	325
Рекомендована література	331

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ІМО – Міжнародна морська організація

ІМКО – Міжурядова морська консультативна організація

Конвенція SOLAS 74 – Міжнародна конвенція про охорону людського життя на морі 1974 року

Конвенція МОП 2006 р. – Конвенція МОП про працю в морському судноплаванні 2006 року

Конвенція MARPOL 73/78 – Міжнародна конвенція по запобіганню забруднення з суден 1973 року

Конвенція LL – 66 – Міжнародна конвенція про вантажну марку 1966 року

Конвенція ПДНВ – 78/95 – Міжнародна конвенція про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року, переглянута у 1995 році

КЗпП України – Кодекс законів про працю України

КТМ України – Кодекс торговельного мореплавства України

Манільські поправки – Манільські поправки до додатка до Міжнародної конвенції про підготовку і дипломування моряків 1978 року

ВСТУП

Метою викладання навчальної дисципліни «Правове регулювання судноплавства» є формування знань з питань міжнародного морського права та приватного морського права, щодо тлумачення та застосування міжнародних стандартів у сфері забезпечення безпеки на морі, охорони людського життя, попередження забруднення, умов праці та соціального захисту моряків в умовах ринкової економіки, формування теоретичної бази, необхідної для вільного володіння сучасними методиками правового регулювання у сфері торговельного мореплавства, контрольних-наглядових функцій відносно суден державою порту та державою прапора, а також опанування основних підходів щодо вибору, обґрунтування, та реалізація найбільш ефективних відповідально-юридичних рішень в процесі управління судном.

Навчальна дисципліна забезпечує реалізацію вимог розділу А-II/2 («Судноводіння на рівні експлуатації») Кодексу з підготовки і дипломування моряків та несення вахти, з поправками. Навчальна дисципліна також забезпечує реалізацію вимог Глави II «Капітан та палубна команда», Розділу А-II/2 «Обов'язкові мінімальні вимоги для дипломування капітанів та старших помічників капітанів суден валовою місткістю 500 або більше» (функції «Судноводіння на рівні управління», «Обробка і розміщення вантажів на рівні управління», «Управління операціями судна та піклування про людей нарівні управління») Кодексу з підготовки і дипломування моряків та несення вахти 1978 р., з поправками.

Т е м а 1

Роль ООН та ІМО в кодифікації та прогресивному розвитку міжнародного морського права

Морський транспорт справедливо вважають найважливішим елементом світової економічної системи. Морськими шляхами перевозяться близько 90% усіх товарів світової торгівлі. Роботу на борту суден виконують близько 1 млн 200 тис. моряків різних спеціальностей. *Мореплавання* – діяльність, пов'язана з небезпеками природного, технічного характеру, і тут існує великий вплив «людського фактору». Тому під час операцій на морі вживаються підвищені заходи безпеки, тобто виникає необхідність визначити і оцінити потенційно існуючі небезпеки для суден, людей і вантажу у період плавання і вантажних операцій в портах і вжити всіх необхідних заходів для їх уникнення або мінімізувати наслідки.

Різними питаннями, що пов'язані з дослідженням Світового океану, питаннями економіки, організації та оформлення перевезень, безпеки мореплавання та захисту морського середовища від забруднення з суден, займаються численні міжнародні організації. Міжнародні організації відіграють важливу роль у керівництві та реформуванні сфери безпеки мореплавання. Вони надають інформацію та консультації; підвищують поінформованість з питань безпеки мореплавання, охорони людського життя на морі та попередження забруднення моря з суден; фінансують навчання, програми та проекти з багатьох важливих питань, таких, як технічні навички, керівництво сектором безпеки, нагляд за технічним станом суден. Міжнародні організації також відіграють провідну роль у процесі нормотворчості, забезпеченні підзвітності та верховенства права. Крім того, вони забезпечують зв'язок між урядами та

суспільством, а також між різними країнами, іншими міжнародними органами що займаються керівництвом та реформуванням сфери безпеки мореплавства.

Участь міжнародних організацій у реформуванні сфери безпеки мореплавства почала зростати у 1990-х роках. На сьогоднішній день налічується більше 60 міжнародних організацій, діяльність яких у тій чи іншій мірі пов'язана з морським судноплавством. Серед них найбільшу роль відіграє Організація Об'єднаних Націй (ООН) та міжурядові організації як спеціалізовані установи ООН.

Організація Об'єднаних Націй, заснована як міжнародна організація у 1945 році, зараз об'єднує 193 країни-учасниці. Завдання та діяльність ООН регламентуються метою та принципами, викладеними у її Статуті. Головними органами ООН є Генеральна асамблея, Рада безпеки, Економічна і соціальна рада, Рада з опіки, Міжнародний суд і Секретаріат ООН. Система ООН складається з власне ООН і багатьох пов'язаних з нею програм, фондів і спеціалізованих агентств, кожне з яких має власне членство, керівництво і бюджет. Програми та фонди фінансуються за рахунок добровільних внесків. Спеціалізовані агентства – це незалежні міжнародні організації, що фінансуються за рахунок добровільних і фіксованих внесків.

Головна місія ООН – підтримання міжнародного миру та безпеки. ООН робить це шляхом попередження конфліктів; допомоги сторонам конфлікту досягти миру; миротворчої діяльності та створення умов для збереження і зміцнення миру. ООН також заохочує сталий розвиток, захищає права людини і працює для розвитку та дотримання міжнародного права, крім того, Організація також координує операції з гуманітарної допомоги.

Найбільший вплив на стан безпеки морського судноплавства має *Міжнародна морська організація (International Maritime Organisation – IMO)* – міжнародна міжурядова організація, є спеціалізованою установою ООН. Вона була створена 6 березня 1948 року, в Женеві з прийняттям Конвенції про Міжурядову морську консультативну організацію (набула чинності 17 березня 1958 року).

На 9-ій сесії Асамблеї цієї Організації (Резолюція А.358 (IX)) її назву було змінено, і починаючи з 22 травня 1982 року діє її нинішня назва. За станом на вересень 2020 року членами ІМО є 173 держави і, крім того, Гонконг, Макао і Фарерські острови входять до ІМО в якості асоційованих членів. Штаб квартира ІМО знаходиться у м. Лондон. Основною *метою діяльності ІМО* є впровадження єдиних норм і стандартів, що передбачають:

- забезпечення механізму співробітництва держав в галузі регулювання виникаючих практичних, зокрема, технічних питань любого типу, що зачіпають міжнародне торговельне судноплавство, сприяння загальному прийняттю норм стосовно безпеки на морі, підвищенню ефективності судноплавства, попередженню забруднення моря з суден и боротьбу з ними, а також розгляд адміністративних питань;
- заохочування усунення дискримінаційних заходів і зайвих обмежень, які впливають на міжнародне торговельне судноплавство, з боку уряду з тим, щоб надати світовій торгівлі можливість без дискримінації користуватися послугами судноплавства, заохочувати зусилля урядів з розвитку національного судноплавства з метою забезпечення безпеки;
- забезпечення розгляду ІМО будь-яких спорів, що стосуються судноплавства і його впливу на морське середовище, які можуть бути передані їй будь-яким органом або спеціалізованою установою ООН (у відповідності з угодою між ООН і ІМО від 17 лютого 1959 року, ООН визнає ІМО в якості спеціалізованої установи, яка відповідна за такі дії, які вважаються необхідними у відповідності з Конвенцією про ІМО для виконання її основної мети);
- забезпечення обміну інформації між урядами з питань, що знаходяться на розгляді ІМО.

Для досягнення визначеної мети ІМО розглядає питання, що стосуються судноплавства і його взаємодії на морське середовище, і виносить щодо них рекомендації. Вельми важливим напрямком, в діяльності ІМО, є розробка проектів конвенцій, угод і інших відповідних документів, які рекомендуються урядам і міжнародним орга-

нізаціям. ІМО скликає міжнародні конференції, забезпечує механізм для консультацій між її членами і обмін інформацією між урядами, сприяє технічному співробітництву держав.

Серед найбільших досягнень ІМО слід вказати прийняття під її егідою ряду міжнародних конвенцій, з яких можна виділити наступні: Міжнародна конвенція з охорони людського життя на морі 1974 року, змінена і доповнена Протоколом 1978 року (Конвенція SOLAS 74); Міжнародна конвенція про вантажну марку 1966 року (LL 66); Конвенція про міжнародні правила попередження зіткнення суден в морі 1972 року; Міжнародна конвенція про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року з поправками 1995 року (Конвенція ПДНВ 78/75); Міжнародна конвенція по запобіганню забруднення з суден 1973 року (Конвенція MARPOL 73/78).

Вказані міжнародні конвенції грають важливу роль в міжнародній системі безпеки світового морського судноплавства. Свідоцтва, що видаються на підставі зазначених міжнародних конвенцій, є доказами відповідності судна міжнародним нормам. В результаті прийняття Манільських поправок до додатка до Міжнародної конвенції про підготовку і дипломування моряків та несення вахти (ПДНВ – 78) (Манільські поправки), ІМО стає гарантом «дійсності» дипломів, що видаються державою прапором судна членам екіпажів.

Вищим органом ІМО є Асамблея, сесії якої скликаються один раз у два роки. Між сесіями, органом управління ІМО, виступає виконавчий орган – Рада ІМО, до якої входить 40 держав, що обираються на Асамблеї. Держави поділяються на три великі групи:

- 1) 10 провідних морських держав, що найбільш зацікавлені в наданні послуг з міжнародного судноплавства;
- 2) 10 інших держав, що мають значення з точки зору міжнародної морської торгівлі;
- 3) 20 морських держав, які мають істотну зацікавленість в міжнародному морському судноплавстві і морських перевезеннях, із забезпеченням представництва в Раді всіх регіонів світу.

Крім Асамблеї, у межах роботи ІМО, діють п'ять комітетів, які є робочими органами ІМО:

Крім Асамблеї, у межах роботи ІМО, діють п'ять *комітетів*, які є робочими органами ІМО:

1. Комітет з безпеки на морі (Maritime Safety Committee – MSC);
2. Комітет з технічного співробітництва (Technical Cooperation Committee – ТСС);
3. Комітет із захисту морського середовища (Marine Environment Protection Committee – МЕРС);
4. Комітет зі спрощення формальностей (Facilitation Committee – FC);
5. Юридичний комітет (Legal Committee – LC).

А також дев'ять *підкомітетів* (у складі Комітету з безпеки на морі та Комітету із захисту морського середовища):

1. Підкомітет з перевезень рідких хімічних вантажів і газів (Bulk Liquids and Gases – BLG);
2. Підкомітет з мореплавства, зв'язку і рятуванню (Radio Communication and Search and Rescue – COMSAR);
3. Підкомітет з проектування і будування судна (Design and Equipment – DE);
4. Підкомітет з перевезень небезпечних вантажів, твердих навалювальних вантажів і контейнерів (Dangerous Goods, Solid Cargoes and Containers – DSC);
5. Підкомітет з протипожежного захисту (Fire Protection – FP);
6. Підкомітет з виконання вимог держави прапора (Flag State Implements – FSI);
7. Підкомітет з безпеки мореплавства (Safety of Navigation – NAV);
8. Підкомітет з остійності і вантажної марки і з безпеки рибальських суден (Stability Load Line and Fishing Vessels – SLF);
9. Підкомітет з людського фактору, підготовки і несення вахти (Standard of Training and Watchkeeping -STCW).

Секретаріат ІМО складається з *Генерального секретаря ІМО* – головного адміністративного посадовця цієї Організації – і персоналу Секретаріату. Генеральний секретар ІМО призначається *Радою* зі схвалення *Асамблеї*. Структура Секретаріату спрямована на забезпечення діяльності основних органів ІМО. Обов'язок секретаріату – підготовка і ведення всієї документації цієї Організації.

Усі нормативні і правові документи, підготовлені в підкомітетах і розглянуті на сесіях комітетів, розглядаються й приймаються, як правило, на чергових сесіях Асамблеї ІМО. Найбільш серйозні, стратегічні рішення можуть прийматися рішеннями Дипломатичних Конференцій.

ІМО приймає рішення в формі її Резолюцій, до яких при необхідності можуть додаватися різні документи (кодекси, циркулярні листи, поправки до діючих документів – конвенціям, кодексу тощо). Рішення Асамблеї ІМО, що не змінюють або доповнюють прийняті конвенції, носять рекомендаційний характер і можуть виконуватися національними морськими адміністраціями шляхом включення рішень (або створення на їх основі власних рішень) в національне законодавство. Секретаріат ІМО веде всю документацію, готує проекти звітів, порядок денний конференцій, їх протоколи. Підрозділи секретаріату комплектуються з громадян держав-членів ІМО.

У роботі ІМО, в підготовці конвенцій беруть участь міжнародні організації, що тісно співпрацюють з ІМО. Це міжнародні організації, такі як: МОП, Продовольча і сільськогосподарча організація, Міжнародне агентство з атомної енергії, Конференція ООН з охорони навколишнього середовища, Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ). Для надання допомоги в розробці важливих проблем залучаються консультативні неурядові організації, такі як: Міжнародна палата судноплавства, Міжнародна асоціація суднових менеджерів, Міжнародна федерація судновласників, Міжнародна організація зі стандартизації, Міжнародна торговельна палата, Балтійська і міжнародна морська рада, Міжнародна асоціація класифікаційних товариств, Міжнародна федерація асоціацій капітанів та інші організації.

Діяльність МОП і ІМО, в галузі морського судноплавства, має взаємодоповнюючий характер. Деякі з заходів цих Організацій розробляються паралельно, але на окремій основі. Прикладом є розробка норм з питань підготовки і навчання моряків. Об'єднаний комітет МОП/ІМО щодо підготовки кадрів, на періодичній основі проводить наради для обговорення питань підготовки кадрів

у сфері торговельного мореплавства, що представляють інтерес для обох Організацій. Зазначені Організації інформують одна одну про поточну діяльність, зокрема за допомогою прийняття участі, у разі потреби в роботі важливих нарад, ІМО направляла своїх представників на деякі наради МОП. Щодо підготовки останніх актів що стосуються конвенцій, спрямованих на врегулювання трудових і пов'язаних з ними відносин, що виникають у сфері торговельного мореплавства, це Конвенція № 185 (переглянута) про посвідчення особи моряка 2003 року і Конвенція МОП про працю в морському судноплавстві 2006 року.

Для забезпечення безпеки і охорони людського життя та попередження забруднення, ІМО приймає документи, такі як:

- 1) *Конвенції* – тобто міждержавні угоди з питань безпеки або інших питань, які зобов'язують уряди країн-учасниць, застосовувати їх положення на своїх національних суднах і надавати доступ на свої судна, для перевірки і інспекцій компетентним органам інших держав-учасників угоди.
- 2) *Кодекси* – обов'язкові документи, що доповнюють положення конвенцій і описують конкретну вимогу до технічного стану судна, його механізмів та засобів пожежогасіння і рятувальних засобів, технологій, управління та безпечної експлуатації.
- 3) *Резолюції* – оперативні документи ІМО, що містять важливу інформацію, можуть доповнювати або змінювати будь-які положення конвенцій.
- 4) *Циркуляри* – важлива інформація для забезпечення безпеки на морі, яку необхідно повідомити зацікавленим країнам.

Всі документи ІМО можна умовно розділити на 4 групи, такі що:

- 1) Стосуються питань безпеки на морі (Конвенція SOLAS 74, Конвенція ПДНВ 78/95, Конвенція про вантажну марку 1966 року (LL 66), Конвенція про пошук і рятування на морі 1979 року (International Convention on Maritime Search and Rescue) та ін);
- 2) Стосуються питань забезпечення попередження забруднення моря і атмосферного повітря (Міжнародна конвенція про запобігання забрудненню моря скидами відходів та інших матеріалів 1972 року